

НОВИЙ ПОСТУП В УТВЕРДЖЕННІ І РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА НОМЕНКЛАТУРИ

Здобуття Україною незалежності відкрило можливості для розвитку національної наукової термінології та номенклатури. Процес їх становлення, започаткований у другій половині XIX ст., в добу «Розстріляного Відродження» подарував українському науковому співтовариству низку відомих видань з української ботанічної та зоологічної номенклатури. Нагло перерваний репресіями 1930-х років, заборонами та утисками впродовж усього радянського періоду нашої історії, він відновився після 1991 р. й наразі попри всі перешкоди і спротив українофобів, колишніх партноменклатурних кадрів та їхніх нащадків, які заперечують право і спроможність української мови на повноцінне функціонування в науковій сфері, продовжує свою ходу.

Свідчення цього – вихід у світ нового (третього!), значно розширеного і доповненого видання «Анотованого списку українських наукових назв птахів фауни України» (автори Г. В. Фесенко та А. А. Бокотей, наукове видання Львівського національного університету ім. Івана Франка, Державного природознавчого музею НАН України, Західноукраїнського орнітологічного товариства у співпраці з Інститутом зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України; Київ ; Львів : Ромус-Поліграф, 2007. – 112 с.).

Невеликого формату ошатна книжка у художньо оформленій твердій палітурці містить сучасні українські назви 424 видів птахів, які трапляються на території України. Від обох попередніх видань третє видання вигідно відрізняється, перш за все, наявністю розлогої передмови, в якій окреслена принципова позиція авторів у формуванні уніфікованого термінологічно-номенклатурного апарату «для поліпшення функціонування національної наукової лексики» («Анотований список...», с. 6). Відомо, що на відміну від міжнародних кодексів ботанічної, зоологічної та бактеріологічної номенклатури списки національних назв рослин, тварин і бактерій не є обов'язковими для користування, проте позиція тих науковців, які вважають, що кожен має право обирати назви «по душі» не витримує критики, вона породжує номенклатурний хаос, плутанину і непорозуміння. Автори «Анотованого списку...» стали на конструктивний шлях скрупульозного вивчення і аналізу існуючих українських назв птахів з метою чіткого переконливого наукового обґрунтування (як з позицій орнітолога, так і з точки зору філолога) вибору тієї чи іншої назви. Саме переконливість аргументації є основним інструментом уніфікації і утвердження національної наукової термінології та номенклатури. Така позиція видається найбільш раціональною, оскільки дозволяє без примусу запобігти номенклатурному хаосу в наукових виданнях.

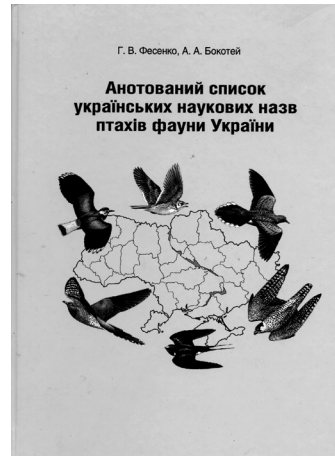
Разом з тим автори цілком слушно зауважують, що обґрунтоване обрання визначеного кола назв для спеціального використання не обмежує вживання їхніх синонімів у художній літературі. Навпаки, вони вітають використання якнайширшої автентичної народної лексики в цьому виді творчості. Можна лише не погодитися з тим, що науково-популярну літературу в цьому плані вони об'єднують з художньою в той час, як за вимогами до термінології вона має бути наближена до наукової.

У «Передмові до третього видання...» підводяться перші підсумки використання в опублікованих працях інших авторів українських назв птахів, рекомендованих у перших двох виданнях «Анотованого списку...» (Фесенко, Бокотей, 2000, 2002). Показово, що попри дуже короткий відрізок часу, який збіг після їхнього оприлюднення, запропонована номенклатура успішно впроваджується у наукові орнітологічні видання не тільки на заході, але й на сході України.

У першому розділі «Історія використання українських назв птахів у наукових орнітологічних першоджерелах» змальовано трагічно регресивний шлях еволюції української наукової термінології і номенклатури за радянських часів, який в орнітології мав таке ж спрямування, як і в інших галузях науки. Це був шлях безсоромно відвертої русифікації, що відбувалася за єдиним сценарієм: спочатку до переліку українських синонімів додавали російські відповідники, а потім українські назви і терміни поступово усували аж до повного їх вилучення (пор.: Масенко Л. Мова і суспільство. Постколоніальний вимір. – К., 2004).

У розділі, присвяченому принципам формування сучасної української зоологічної номенклатури, обговорюються важливі питання, що становлять загальний інтерес для всіх біологів, які вирішують аналогічні завдання в суміжних галузях науки, наприклад, про форми видових назв, про принципи обрання родових назв і створення назв родин та ін. Зокрема, наводяться аргументи, що заперечують обов'язкову штучну біномізацію видових назв в національній номенклатурі.

У наступному розділі «Обґрунтування вибору деяких українських наукових назв птахів» подано детальний аналіз і вичерпну аргументацію вибору тих назв таксонів, які можуть викликати заперечення або є новими для фауни України. Найвагоміші аргументи – пріоритетність назв, вміщених у фундаментальних працях М. В. Шарлеманя та «Словарі української мови» Бориса

Грінченка, норми української лексики та словотворення, зовнішній вигляд птаха, особливості його екології та етології. Серед рекомендованих назв такі колоритні, як «пірникоза», такі образні і влучні, як «косар», «скеляр», «чоботар», «баранець», «пухівка», «коловодник», такі зворушливо ніжні, як «рибалочка», «волове очко», «золотомушка», «щедрик», «грицик», «серпокрилець»...

«Систематичний список птахів фауни України» поповнено десятьма новими видами. Назви усіх вищих таксонів подаються двома мовами – українською і латинською, видові назви – чотирма – українською, латинською, російською та англійською.

Новим важливим доповненням «Анотованого списку...» є розділ «Статус перебування та характеристика чисельності видів орнітофауни України», що супроводжується таблицею, де подаються уточнені дані про статус виду (осілий, кочовий, гніздовий, перелітний, зимуючий, інвазійний, залітний), його чисельність та місцезнаходження.

Порівняно з попередніми виданнями, значно розширено список цитованої літератури. Цінним доповненням, що значно полегшує користування книгою, є сумлінно складений довідковий апарат у вигляді покажчиків українських, латинських, російських і англійських назв птахів. Не завадило б завершити книгу коротким заключним словом з підведенням підсумків проведеної роботи та окресленням наступних завдань і перспектив розвитку національної наукової термінології і номенклатури.

Загалом, рецензована книга, яка повертає до вжитку автентичні українські назви птахів, звільняючи національну орнітологічну номенклатуру від невиправданих іншомовних нашарувань і запозичень, свідчить про високий професійний рівень обох авторів, що, не шкодуючи свого часу, вклали в її підготовку багато праці і любови. Як зазначено в анотації, ця книга, насправді, є цікавою для широкого кола читачів від аматорів до орнітологів-професіоналів, укладачів державних законодавчих актів, визначників, підручників, посібників, словників, до учителів та викладачів вузів, авторів науково-популярної літератури. Вона є корисною і цікавою для всіх, хто піклується про стан національної наукової термінології та номенклатури, хто вболіває за розвиток вітчизняної науки та рідної мови.

Н. П. Масюк